

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 7.

Lýsingaprisur fyri petittreglu: 30 oyr, á forsiðuni,
20 oyr, á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst
avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 14. februar 1928.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið
verður bilagt á posthúsinum, brævasvarstøðum
og skrivstovuni. Telf. 143.

2. árg.

SO SÁRAN HOYRAST HVÍNINI um alt Føroya land, har rásirnar eru trongar, livikori ússalig og lemjandi. Alt longur tíðin lóðir, tess ræmari kemur tað til sjóndar, at meiri ein baksar og strevast fyrri at halda livinum uppi, tess minni fæst fyrri stríðið, tess verri gerast korini hjá tí minna manninum.

Fiskimaðurin sum hevur yrki sít á havinum, kennir kanska oftast sviðan av hesari samfundsskipan, ið nú er valdandi. Her koma alt fleiri og fleiri dømir fram í ljósmála, at illa verða landsins bestu synir løntir fyrri teirra strev og starv fyrri at halda landinum uppi. Nú um daginarnar kom maður úr Kvalbæ, Thomas Edvard Berg, til okkara og greiddi greinligari hvussu sær hevði gingist hesi seinastu 2 árin. Tað vóru ikki bert ljós dømir, sum hann hevði at flyta fram, og minni enn so. Maðurin greiddi soleiðis frá: Í 1915 býrjaði hann, Th. Edvard Berg, at handla við keypmann úr Kvalbæ, Daniel Oliver Holm, men handilsviðurskiptini vóru har sum so mangar aðrastaðni, at alt gekk uppá bók, so tað var vont at fylgja við hvussuleiðis ið fram fór, hvørt vinningurin var keypmansins ella hansara. Tað ið var at selja varð skrivað og tað sum skuldi og mátti keypast varð eisini skrivað, har gjørdist litið annað, ið peningatrot skuldi vera. Soleiðis gekk í fleiri ár, og aldri var nakað uppgjerið at siggja. Men í 1920 kom uppgjerið frá keypmanninum, samstundis sum hann gavst at handla. Hetta var fyrsta ferð ið nakað sást av teimum tølum, sum skrivaðu vóru, og varð hann bilsin táð sást hvussu vorðið vóru. Nú er tað kanska betur at taka eitt sindur fram av tí, sum frammanundan hevur verið og nevna pettir úr kærumáli, sum hesin neyðars fiskimaður sendi til lógonan mann, við bøn um at koma sær til hjálpar:

»Jeg har siden nævnte Købmand etablerede sin Forretning i Kvalbæ, arbejdet og købt mine Varer fra ham. Der blev ikke i den Tid, jeg har arbejdet hos ham leveret mig nogen Opgørelse, saa det er mig ubekendt om jeg har noget til Gode hos ham eller han hos mig.

Købmanden har for ca. 20 Aar siden laant 100 Kroner af mig, men desværre fik jeg ikke noget Bevis derpaa af ham. Han kom til mig, da han var i stor Forlegenhed med Kontanter, og ligefrem bønfaldt mig om at laane sig de anførte Kr. Han har ikke trods Paamindeelse godskrevet mig Beløbet.

Da Statens Kulminer i Kval-

bæ holdt op med at bryde Kul, lejede jeg af Sognepræsten, i det saakaldte »Præstfjælde«, en Kulmine, hvori jeg kunde bryde Kul til egen Husholdning og ligeledes til at sælge. Jeg ryddede, sprængte og opsatte Stolper i Minen, saaledes at jeg kunde komme til at bryde Kul. Da jeg var godt og vel færdig med Foranstaltningerne kom fornævnte Købmand (Holm) til Sognepræsten og mig og anmodede os om, at han ogsaa kunde komme til at bryde Kul i samme Mine til egen Husholdning; men han fik mere ud af Minen end til eget Brug — han fik saa meget, at han solgte for 2500 Kroner. Jeg fik ikke noget fra Købmanden som Godtgørelse for det Materiale jeg anvendte og for mit Arbejde med at rydde Minen.

Om Efteraaret 1927 har Købmanden ved Sagfører Johan Hansen (Juristen) Kvalbæ, foretaget Udlæg i min Fortjeneste for Aarene 1926 og 1927. Hertil skal det bemærkes, at Johan Hansen med mange gode Ord fik mig til at underskrive et frivilligt Forlig paa min Gæld til Købmanden. Johan Hansen udtalte sig overfor mig, under Forhandlingen om Forligets Indgaelse, at det, om jeg saa maa sige, kun skulde være for at trøste Købmanden, idet der ikke vilde blive gjort Skridt til retslig Forfølgelse.

Her kann ein og hvør siggja hvussi skilið framvegis er her á landi. Maðurin fekk onga hjálpar frá tí lógonan manni hann vendi sær til, og kom til at rinda henda peningin á slíkan hátt, sum omanfyri er ávíst. Teir lógdu á tann neyðars peningin, sum maðurin hevði tuskast fyrri hesi bæði árin, og hóast hann við gráturrodd bað um eitt sindur til mat til konu og børn, var svarið frá sakforarinum: eingin pardón.

Tungligt var manninum at ganga aftur til húsa við tónum lummum, og ongum bita til matnar, — og hann skuldi hava verið eftir avrokning. Tyngru kundi leiðin fiskimansins aldri leggjast enn her er ávíst. Maðurin eigir 7 børn, tað elsta er ikki meiri enn 15 ár og konan hevur verið ólekjuliga sjúk í fleiri ár. Omana hesa víðferð gjørdist einki annað hjá honum enn at royna at fáa sett bornini út. 3 tey yngstu eru nú farin heiman frá og ikki er at ivast í at fleiri mega sendast burt.

Sig so at her er væl vorðið á landi, og tey neyðarróp, sum til tíðir hoyrast ikki hava nakran botn. Jú, vit siggja ikki hvussi vorðið er, men eitt róp, sum t. d. hetta vil altíð kunna leypa hvøkk í hugsandi fólk, um tað

aldri rínur við hjá teimum, ið eru hjartakold og hava hvølju-líkt skinn.

Fiskimaðurin er ikki einsamallur um at liva undir slíkum korum sum her er frá-

greitt, og tað vil eisini her ganga upp fyrri fólk, at henda núverandi samfundsskipanin er ótúlig. Tí eiga øll at starvast fyrri at fáa hana broytta sum snarast.

Sjálvstýri.

Fiskimaðurin og hin peningaligi sjálvstýrisspurningurin.

Táid talan hevur verið um sjálvstýri, hevur ein altíð hugsað sær hitt tjóðskapsliga sjálvstýri. Tað er ein brekur, at vit fiskimenn altíð tosa um sjálvstýri sum eina bert tjóðskapliga fyrir-tøku, tí hetta er alt óvnógv burtur av leið, at hugsa sær sjálvstýri bert á tann hátt. Sjálvstýri kann verða gott í mangar aðrar mátt, enn bert tjóðskapliga sæð.

Táid ein maður er vorðin sín egin, so hevur hann sjálvstýri í sínum heimi — verið sær stórt ella lítið. — Nakrir menn stovna eitt felag, t. d. eitt *keypsfelag*; tað fyrsta, sum roynt verður, er at fáa felagið til eitt fullt frælst felag, so at tað kann standa óheft av øðrum felogum, ella øðrum ið ger felagið bundið. Stutt og greitt, tað verður roynt at gera felagið sjálvstátt, so ikki verður tørvur á at spyrja um loyvi til hetta og hattar.

Henda sjálvstýrissrøslan røstir í hvørjum felagið, og er hitt so-nevnda »finansíella« frælsi. Tá nú hvør einstakur arbeiðsmaður er eitt lið í tí stóra felaginum: *hin ognarleysi arbeiðaraflokkurin*, so kunnu vit so toluliga ætla, um hin einstaki er so væl stimbraður at taka ímóti tjóðskapligum sjálvstýri. Ikki kann tað sigast, at hin skuldarbundni fiskimaðurin er so fúsar at geva sína atkvøðu til frama fyrri sjálvstýri landsins. Eg kenni so væl, hvat ið býr í einum soverðnum manni; har er ein ótti fyrri at fáa fleiri útreiðslur, sum á hann verða lagdar fyrri at vinna landinum fleiri inntøkur — og ikki kann hann lastast fyrri tað. Hann, sum ikki fær endarnar til at rokka saman, er óttafullur og stúrandi, og spyr tí eftir betri líkindum fyrri inntøkunum, so hann kann rinda sín skatt á lagaligan hátt. Sum standurin er nú hjá nógvum, kann tað ikki sigast, at víður-skiftini eru lagalig, og tá kanska mest, táid talan er um at rinda skatt. Tað hoyrist so javnan, at nú hevur fátin verið har og har. Óttin norist í hvørjum, óttin fyrri at fáa meiri at rinda, samstundis sum líkindini gerast verri inntøkum víðvíkjandi.

Eg skal her uppseta eitt skattaskema:

Inntøkur við fiskidrift.....	600,00
Kostarhald.....	300,00
Helmayrki.....	125,00
Aðrar ymiskar inntøkur.....	100,00
Tilsaman eru:	1125,00
+ Skattur.....	80,00
+ Trygging.....	9,00
	1036,00

Táid nú skattað verður 9%, gevur hetta so kr. 93,24, og har-umframt má ein so arbeiða o. u. 40 tímar *plikt*. Her skal tað rærkjast við, at talan er her um ógíftan fiskimann; men tað er at rinda, um hann tó kann gera tað, tá hann bert hevur seg sjálvan til at hugsa um. Men tíðindir ymsastaðni frá prógva, at tað gongur torført at rinda.

Hvar er nú atvoldin? er vert at spyrja.

Ja, hetta er hin stóri spurningurin, men brekurin er iva-leyst tann, at vit hava ó fáar inntøkur, og tær knýpu, fáu og smáu inntøkur vilja altíð seta sermerkir á fjøldina, so-leingi sum trot er bæði á ein og annan hátt. Eisini er mannarmúgván vegna uppalingina í smáum korum og vánaligum skúlavíðurskiptum ikki búgvín til at fáa ílag ymisk verk, so borið hevur áleiðis til at gera fólkioð sjálvbjargið; tí víst er tað, at líður fjøldin hungur, so er lítið vert at hava sjálvfræði, tí má tað fyrst starvast fyrri at gera fjøldina fría peningaliga.

Nú kann ein og annar spyrja, hvønn veg ið leiðin gongur til sjálvbjargni, og um tað ikki er best at fáa ílag sjálvstýri landsins fyrst?

Eg skal lata tað seinra hvíla, men vísa á eina leið, sum miðar ímóti sjálvstýri fiskimansins, tað er: *felagshandil, samyrki, keypslu- og sölufelag*.

Hvussi er státt í øðrum londum, hesum máli víðvíkjandi? Mær torvar ikki at fara longur enn til Danmarkar. Hin danski fiskimaðurin kann als ikki fata, at vit so seint sum í 1928 ikki hava keypslu- og sölufelag, og teir mugu væl undrast yvir, at soleiðis er státt her á landi. Lati okkum á pappírnum gera eina ferð til Danmarkar. Sjálvur havi eg haft tilhövi at sæð hetta, sum tað í roynd og verðu er. Har verður farið til útiróðrar, og meðan fiskimaðurin er úti á fiskivinnu, selur fyrstoðumaður

sölufelagsins fiskin til hin hægst-bjóðandi. Táid so verður aftur-komið, er fiskurin seldur, og fyrri at greiða útreiðslurnar hjá sölufelaginum, tekur felagið 10% av tí samlaða söluprísinum.

Limur kann ein og hvør gerast, ið er fiskimaður. Hetta ferir við sær, at fiskimaðurin fær reinan pening og ikki ein pap-pírslepa, sum manga staðni í Føroyum. Sjálvsagt skal pening-ur latast avstaðaftur, táid keypt verður eitt og annað, ið nýtast skal — hin danski fiskimaðurin er ikki so væl stillaður, at hann kann hópa peningin upp í dunga, og hann má fara ljóð-liga um peningin. Hann veit, hvar hann skal fara at keypa, hann fer í sína egna búð, *keypslufelagið*. Limir kunnu øll gerast við at rinda lutapeningin, líftan ella stóran, eins og víður-skiftini eru. Yvurskotið í einum soverðnum keypslufelagið verður sundurluta til allar limirnar, eftir sum teir hava keypt til. Keypslu- og sölufelagini standa síðani saman í einum ringi, ið hevur við stórra starv at takast við, skipa sølu og keyp um alt landið — og síðani til úthemsins. Yvurskotið her verður eisini at javna út ímillum felog-ini, eftirsum hvørt hevur keypt og selt til.

At hetta er eitt stig ímóti fiskimansins frælsi, er lætt at skilja. Fiskimaðurin ræður sjálv-ur sínum keypslu- og sölufelag-skiptum, harvið fær hann meiri víði fyrri tað, ið hann selur, og sleppur lættari til tað, sum hann keypur, og búgvist til einaferð í framtíðini at taka við einum tjóðskapligum sjálvstýri — um hann skuldi uppliva tað; tí vit sleppa ikki úttanum tað, at táid alt kemur saman um, so stend-ur landsins vælferð í, hvussi hin arbeiðandi flokkurin hevur tað.

Hvar liggur nú skyldin fyrri, at vit standa so aftarlaga á fram-burðsleið? Kávast kann ikki út-yvur, at okkara umboðsmenn á danatíngi eiga sína skyld, men vit fiskimenn eiga eisini eina skyld, vegna tess vit klándrast og stríðast um mangt og hvat. Vit hjálpa tveimum politiskum flokkum til at koma framat til at ráða, meðan vit sjálvir ikki røra ein finger fyrri at bjarga okkum burtur úr øllum vesæl-dómi. Lati okkum tí taka okkum um reiggj og lata hin politikin sigla sín egna sjógv, meðan vit fylkjast um merki arbeiðarans: *Fullt frælsi fyrri hin arbeiðandi flokkinn*, og fremst í skjoldið bera orð Karl Marx: *Ognarleysis rínumenn úr øllum londum, haldið saman!*

Streymur.